

PROVET I LIVSÅSKÅDNINGSKUNSKAP 12.3.2014

BESKRIVNING AV GODA SVAR

De beskrivningar av svarens innehåll som ges här är inte bindande för studentexamensnämndens bedömning. Censorerna beslutar om de kriterier som används i den slutgiltiga bedömningen.

Svaren i provet i livsåskådningskunskap kan bedömas enligt den så kallade SOLO-modellen (Structure of the Observed Learning Outcome). Då delas svaren in i fem olika kategorier.

Det svagaste svaret ligger på en prestrukturell nivå. Frågan har missförståtts eller svaret innehåller knappt några sakuppgifter alls. På denna nivå finns det tre typer av svar:

- svaret är irrelevant med tanke på frågan
- examinanden upprepar endast det som redan sagts i frågan
- examinanden presenterar ett lösryckt påstående eller en kommentar, som inte kan motiveras med hjälp av fakta.

I ett unistrukturellt svar finns en relevant synpunkt eller ett exempel. Stoffet i svaret är dock i övrigt slumpartat och svaret saknar en disponerad struktur. Det exempel som presenterats i svaret gestaltas inte trovärdigt som en del av helheten.

I svar som tillhör den tredje nivån anges flera relevanta synpunkter, men examinanden lyckas inte koppla ihop dem till en helhet och svaret är därför katalogartat. De exempel eller personliga reflektioner som nämns öppnar inga generella perspektiv, trots att de kan motiveras med hjälp av fakta.

I ett avvägt svar har relevanta synpunkter relaterats till varandra på ett konsekvent och förnuftigt sätt. Svaret utgör en koherent helhet, som förklarar frågans problemställning. Exemplet öppnar olika perspektiv på frågan och exemplen jämförs med varandra. Personliga reflektioner kan ha en stödande effekt och struktureras som en del av allmänna synpunkter.

I en utvecklad disposition presenteras det relevanta materialet på ett avvägt sätt. Begreppen och motiveringarna utgör en konsekvent helhet, som besvarar uppgiftens frågor och diskuterar alternativa infallsvinklar. Exemplet uttrycker och fördjupar olika synpunkter och visar att examinanden behärskar fakta utmärkt. Då framkommer de individuella och kollektiva synpunkter som har att göra med individens livsstil och livserfarenhet. Personliga erfarenheter och iakttagelser förenas på ett naturligt sätt med behandlingen av frågan.

Uppgift 1

Fripassagerarproblemet: om välfärden är ett gemensamt gott (public good), så kan man njuta av den utan dåligt samvete. Talesätten är alltför förenklande (populistiska) eftersom omständigheterna bestämmer människans möjligheter och ställer oöverkomliga hinder i vägen för somliga. Människorna är olika till sin bakgrund och till sin mentala förmåga, vilket gör att uttryck såsom "stark vilja" och "sin egen lyckas smed" rent av kan leda till att det individuella eländet ökar. Talesätten är ensidiga, och de är meningsfulla endast i vissa sociala situationer och i begränsade kontexter.

Uppgift 2

Uppgiften förutsätter att skribenten förstår vad begreppet livsåskådning täcker. Svaret bör beskriva kännetecknen för finländskhet. Människan måste sträva efter gemensamma värdeskalor och möjliga världsförklaringar. Ofta kan man hitta samhörighet i historien snarare än i nutiden. Gemensamma språkliga och beteendemässiga drag innebär inte i sig att det existerar en livsåskådningsmässig gemenskap.

Självständiga resonemang gör svaret bättre. Examinanden kan gärna diskutera vem som är finländare.

Uppgift 3

De mänskliga rättigheterna förhindrar diskriminering på grundval av bland annat kön, hudfärg, samhällsställning och åskådning. De främjar frihet, jämlikhet och tolerans, hindrar godtycke, förtryck och slaveri, underlättar självförverkligande och fri rörlighet och garanterar trygghet, rättvis handläggning av ärenden och en oavhängig rättstillämpning.

De mänskliga rättigheterna baserar sig på tankar om vad det innebär att vara människa som framförts under olika tidsperioder. Rättigheterna har närmast varit filosofiska idéer. Men dessa idéer har blivit förpliktande i och med att man på statlig nivå formulerat konventioner och stiftat lagar i syfte att garantera de mänskliga rättigheterna. I dag har vi internationella konventioner om de mänskliga rättigheterna. Efter att FN grundats anses de mänskliga rättigheterna i många länder vara naturliga och ytterst förpliktande.

Uppgift 4

a)

Examinanden kan till exempel diskutera förtrycket av afrikaner, erövrandet av indianernas land eller de oförrätter som begåtts mot maorierna som kulturella problem.

b)

Att identifiera och erkänna offrens bitterhet och alienation innebär en början på försöken att rätta till de oförrätter som begåtts mot kulturer. En egentlig rehabilitering förutsätter att den berörda kulturens drag framhålls och att den ges frihet att upprätthålla sina traditionella ceremonier och seder. Ett exempel på detta är att man köpt in trummor från Sibirien och ställt ut dem på Nationalmuseet. Officiella ursäkter, en opartisk och ärlig presentation av historiska händelser, uppskattning i efterhand och ekonomiska ersättningar är sätt att återupprätta en naturlig samexistens. Man kan inte omintetgöra de oförrätter tidigare generationer fått uppleva, men man kan återupprätta deras rykte och förhindra kommande oförrätter.

Uppgift 5

Examinanden kan analysera begreppet begär, dess objekt och riktning. Är saker värdefulla därför att man vill ha dem eller för att man behöver dem? När otillräckliga resurser ska fördelas blir det konflikter. Ekonomisk välfärd och löneförhandlingar utgör naturliga exempel, invandrarna är ett uppenbart exempel på en syndabock.

Uppgift 6

Pascals resonemang besvarar inte frågan på vilken gud man bör tro. I dagens globala situation är kristendomen inte det enda alternativet. Också ur den kristna traditionens perspektiv kan Pascals köpslående te sig främmande.

Ur ett spelteoretiskt perspektiv verkar Pascals resonemang giltigt. Man kan vidga frågeställningen genom att ta till exempel julgubben som utgångspunkt för ett motsvarande resonemang.

Uppgift 7

Alla världsarv har fått sina rättigheter på sina egna villkor och utifrån sin unika karaktär. I vissa fall har utgångspunkten varit speciella naturområden och deras specifika växt- och djurliv. Andra världsarv är kulturskapelser, såsom byggnader, stadsbilder, statyer, återkommande ceremonier, eller resultat av mänskligt arbete och forskningsverksamhet. Beskrivningen och presentationen av det arv examinanderna valt erbjuder motiveringar och material med vars hjälp examinanderna kan framhålla arvets vikt och värde.

Uppgift 8

Konsten har i sina olika former tjänat och tjänar fortfarande propagandistiska syften. Goda exempel är bland annat Nazityskland och Sovjetunionen.

I vardagen utnyttjas konst för reklam, marknadsföring och religiöst missionsarbete. Det väsentliga är inte om konsten till sin natur är mer eller mindre propagandistisk, utan att konst i reklam och information inte används som konst utan som ett medel för att nå ett yttre mål. Å andra sidan är det två olika saker om en skulptur har skapats för att gestalta världsfreden eller för att förhärliga en krigsherre. Många konstnärer har på grund av rådande omständigheter skapat sina verk så att de på ytan främjar något yttre mål, men på ett djupare plan eller genom finurliga detaljer ifrågasätter detta yttre mål och tidsandan. Goda exempel inom filmkonsten är Eisenstein och amerikanska krigsfilmer, inom musiken Sjostakovitj och Sibelius Finlandia, inom målarkonsten Velásquez och Repin.

Väl utförd propagandakonst förlorar sin tendentiösa karaktär då den politiska och sociala situationen förändras och börjar se ut som äkta konst. Då konst verkligen är konst överskrider den sina utgångspunkter och gränser.

Uppgift +9

De medicinska grunderna med sina diagnoser anses av majoriteten vara oproblematiske, eftersom det leder till nedsatt hälsa och allehanda symptom om man ignorerar dem. Skolmaten ses både som en allmän rättighet och som en jämlikhetsfråga. Härav följer att man måste erbjuda olika sorters mat på berättigade grunder. Att erbjuda mat innebär inte ett tvång att äta. Många godkänner åskådningsmässiga orsaker bara till en viss del. Ett matutbud som följer den dominerande religionen anses naturligt, men det kan vara svårt att gå med på att erbjuda vegetarisk mat eller någon annan sorts kött i stället för griskött. Ur en allmän etisk (och hälsomässig) synvinkel ter sig den vegetariska maten naturlig. Trots detta kan det fortfarande vara svårt att godkänna val baserade på individens individuella etiska överväganden, såsom till exempel en vilja att äta rättvisemärkta produkter, ekologiskt odlad mat och ägg från frigående höns. Problemet är dolt så länge eleverna inte ställer frågor om matens ursprung eller nöjer sig med att äta bara delar av det som erbjuds.

Ur hälsosynvinkel är vissa kostalternativ bättre än andra. Det kan hända att den mat som erbjuds specialgrupper skulle kunna rekommenderas också för andra. Om efterfrågan växer, uppstår det problem när man tvingas begränsa majoritetens valmöjligheter (osäkert om maten räcker till, svårt att beräkna åtgången och höjd kostnadsnivå).

Det är ett verkligt problem om de ekonomiska realiteterna hindrar berättigade alternativ. Då bör kommunernas tjänstemän och beslutsfattare placeras under luppen. Ett exempel på en ohållbar motivering är att det inte lönar sig att ordna specialmat för två elever.

Uppgift +10

En rationell planering är ett villkor för att man ska kunna möta och bygga upp framtiden på ett rationellt sätt. Detta förutsätter att man använder sig av vetenskapens modeller, metoder, teorier och forskningsresultat.

Att bygga upp framtiden är dock inte enbart att utnyttja vetenskapen. Frågor om framtidens karaktär, om framtida levnadssätt och om vad som bör främjas och vad som bör förhindras är i grunden inte vetenskapliga utan uttryckligen filosofiska, etiska och i vid bemärkelse världsåskådningsmässiga. När man begrundar vilken riktning utvecklingen bör ta, måste man beakta etiska synpunkter och också försöka förstå den estetiska dimensionen. I ett mänskligt samhälle måste man föra en öppen diskussion om vilka värden och värderingar planeringen bör grunda sig på. Det har visat sig att man inte entydigt kan härleda värden ur fakta eller vetenskaplig forskning. Det handlar om världsåskådningsmässiga insikter och val.